

*Снежана Грк**

СРБИЈА У КЛОПЦИ ЕКОНОМСКЕ КАТАСТРОФЕ**

Сажетак

Аутор овога рада детаљно и критички анализира зашто је Србија економски овде где јесте; ко је крив за то; и како даље. Најважнији налази овога истраживања су следећи.

Естрадни економисти заваравaju народ. Стање у економији и друштву је више него забрињавајуће. Ако се најважнији економски задаци не остваре у кратком року, а они су оштро смањење буџетског дефицита и заустављање раста јавног дуга, уследиће најгори сценарио за државу. Антикризне мере Владе Републике Србије неће дати жељене резултате, будући да не постоји спремност владајуће коалиције да се енергичније и доследније определи за дубље и темељне реформе јавног сектора. Не могу се више одлагати реформе пензијског, образовног и здравственог система, као и унапређење ефикасности јавних инвестиција и субвенција. Понуђене антикризне мере само привремено одлажу проблеме и замагљују стварност, али Србију гурају у клопку економске катастрофе.

* Институт друштвених наука, Београд

** Рад је део истраживања на пројекту *Моделирање развоја и интеграције Србије у светске токове у светлу економских, друштвених и политичких гигања*, евиденциони број 179038, а који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

Политичари не могу да промене економско стање у земљи, јер немају новац. Они само управљају колективним емоцијама друштва, избегавајући да отворено кажу да је држава пред банкротом.

Кључне речи: јавне финансије, стални буџетски мањак, антикризне мере Владе Републике Србије, критички осврт, препоруке, фискална прилагођавања, структурне реформе, државни банкрот, политичка немоћ, клопка економске катастрофе.

Анализа стања у привреди

Претходна влада је оставила државу у доста лошем економском стању. Нова влада фокусира се на два проблема. Први проблем је решавање корупције и криминала у спорним приватизацијама – са неизвесним исходом. Ради се о томе да је нова власт само преузела да истражује случајеве криминалних радњи код 24 спорне приватизације које је Савет за борбу против корупције идентификовао у протеклом раздобљу. Други проблем јесте хватање прикључка према Европској унији (ЕУ). Због давања приоритета у започињању решавања овде поменута два проблема власт је запоставила економске проблеме у земљи. Вођење погрешне економске политике Србију је довело на ивицу економског понирања.

Досадашњих пет година кризе и девалвација динара исцрпили су привреду. Привреда је данас у катастрофалном стању. Она све дубље тоне у дугове. Привреда је у 2012. години пословала са губитком од 63 милијарде динара, а годинама гомилани минуси достигли су 2. 462 милијарде динара.¹

Сектор домаће привреде који је највише страдао од краја 2008. године, када се почела значајније испољавати криза, па до данас, су мала и средња предузећа. Поред великих губитака у привреди постоје и они њени здрави делови који су успели да преброде тешкоће. Тако на пример, “најздравије финансијске показатеље пословања у 2012. години имало је 32. 418 малих производних друштава, која чине 92, 5 одсто од укупног броја бонитетно способних друштава. Поређења

1 Извор: Агенција за привредне регистре (АПР), доступно 24. 06. 2013. године.

ради, међу средњим друштвима 70, 5 одсто је бонитетно способних, а од великих њих 64, 6 одсто².

Позитиван пословни резултат у 2012. години који су остварила привредна друштва³ достигао је 364 милијарде динара. Али, пословни резултат из редовног пословања у тој години није био довољан да покрије расходе камата, курсне разлике и отпис ненаплативих потраживања. Плаћање доспеле камате и курсне разлике произвеле су финансијски губитак од 253 милијарде динара.

Целокупна привреда свела се на 38. 000 здравих предузећа која носе терет финансирања целокупног друштва. Међутим, предузећа више не могу да зараде онолико колико треба да би се покрили трошкови задуживања.⁴ Учешће јавних предузећа у укупним губицима привреде износило је 87 одсто⁵.

Велика је вероватноћа да ће, уколико се привреда не буде раздуживала из текућег пословања, половина садашњих привредних друштава у наредне две године доживети суноврат. Све је извеснији овај црни сценарио, будући да расте ризик пословања због повећања расхода за камате.

Губици јавних предузећа у 2012. години износили су 54 милијарде динара и повећани су чак седам пута у односу на 2011. годину.⁶ Међу највећим губиташима је, иако је било најуспешније предузеће у 2012. години, Нафтна индустрија Србије (НИС) са губитком од 49 милијарди динара⁷. На листи губиташа међу водећим су Србијагас, са губитком од 35 милијарди динара. Затим следе Железнице са губитком од 16,

2 Извор: Агенција за привредне регистре, Подаци из редовног годишњег финансијског извештаја за 2012. годину, доступно 24. 06. 2013. године.

3 Од 107. 363 привредна друштва, колико је пословало у 2012. години, финансијске извештаје поднело је њих 92. 157. Са добитком је пословало 53. 396, за 5, 9 одсто мање него у претходној години. Нето губитак повећан је за четвртину и исказало га је 31. 498 друштава, а укупан финансијски губитак већи је за 77, 5 одсто. (Извор: Агенција за привредне регистре, доступно 24. 06. 2013. године).

4 Укупне кредитне обавезе у 2012. години у износу од 2. 964 милијарде динара, биле су веће за 10, 4 одсто него у претходној години. (Извор: Агенција за привредне регистре, доступно 24. 06. 2013. године).

5 Извор: Агенција за привредне регистре, доступно 13. 06. 2013. године.

6 Извор: Агенција за привредне регистре, доступно 13. 06. 2013. године.

7 Извор: Агенција за привредне регистре, доступно 13. 06. 2013. године.

6 милијарди, Путеви Србије са губитком од 7, 8 милијарди, ЈАТ ервејз са губитком од 3, 6 милијарди динара⁸ итд.

“Железара Смедерево” поново покреће производњу захваљујући држави. Мада је 2012. године ово предузеће направило губитак од 3, 2 милијарде динара то је скоро пет пута мање него 2011. године, када је њиме управљао “*Ju-Es-stil*”. Смањење губитка код овог предузећа постигнуто је захваљујући томе што је држава 600 милиона еура дуга предузећа претворила у капитал.

Генерално посматрајући, иако је у протеклој деценији просечна годишња стопа привредног раста била 4, 8 одсто, привреда је данас руинирана и опљачкана. Опљачкали су је тајкуни у спрези са политичарима.

Слаби макроекономски параметри

Макроекономски параметри су забрињавајући. Једини параметар који је у јуну 2013. године имао раст је индустријска производња⁹ захваљујући аутомобилској индустрији - сви остали параметри су изузетно слаби. Расте: незапосленост, сиромаштво, инфлација, јавни дуг, буџетски дефицит. Ако представници власти наставе да се расипнички понашају, Србију ће заплъуснути нови талас кризе, чије последице би биле далекосежне. Тада би привредни опоравак – који захтева смањење обавезне резерве, повољне кредите, стабилан курс, буџетску штедњу, повећање запошљавања, реформу јавних предузећа, реиндустријализацију – био доведен у питање.

Европска банка за обнову и развој (*EBRD*) у своме извештају¹⁰ прогнозира је привредни раст Србије од 2, 2 одсто у 2013. години, након пада привредне активности у 2012. години од 1, 7 одсто. У јануару 2013. години *EBRD*¹¹ такође

8 Извор: Агенција за привредни регистар, доступно 13. 06. 2013. године.

9 Индустријска производња у Србији у јуну 2013. године је била већа за 3, 7 одсто у односу на јун 2012. године. Највећи утицај на раст производње имали су: производња моторних возила и приколица, електричне енергије, деривата нафте, основних фармацеутских производа и препарата и експлоатација руда метала. (Извор: Републички завод за статистику (РЗС), доступно 31. 07. 2013. године).

10 Извештај *EBRD* објављен је 10. 05. 2013. године.

11 Ове године *EBRD* на Косову очекује привредни раст од три одсто, у Македонији и Албанији по 1, 5 одсто, Црној Гори један одсто, а у Босни и Херцеговини

је прогнозирала да ће Србија имати раст од 2, 1 одсто у овој години. Како се наводи у извештају који је представљен на годишњој конференцији *EBRD* у Истамбулу, у 2014. години очекује се раст од 1, 9 одсто¹².

Бруто домаћи производ (БДП) Србије у првом кварталу 2013. године¹³ реално је био 2, 1 одсто већи него у истом раздобљу прошле године. Републички завод за статистику објавио је да десезонирана серија података показује раст БДП у првом кварталу ове године од 1, 9 одсто у односу на претходни квартал 2012. године.

Бруто домаћи производ Србије у ценама претходне године реално је порастао за 0, 7 одсто у другом кварталу¹⁴ 2013. године у односу на други квартал прошле године.¹⁵ Међутим, Србија још није изашла из рецесије. Досадашњи темпо раста није довољан да би се утицало на основни проблем, а то је да се заустави пад незапослености. Само у неколико сектора, као што су аутомобилска и хемијска индустрија и пољопривреда, расте запосленост. Остали сектори су у рецесији.

У околностима када је стопа незапослености¹⁶ врло висока и растућа, односно када преко 790. 000 људи (званично

од само 0, 1 одсто. У окружењу *EBRD* у текућој години прогнозира пад привредних активности за Хрватску од 0, 3 одсто и Словенију пад од 2, 5 одсто. Према *EBRD* Хрватска ће се следеће године вратити расту од скоро два одсто, а Словенија ће бити у паду од 0, 9 одсто. (Извор: *EBRD*, доступно 29. 06. 2013. године).

12 Извор: The European Bank for Reconstruction and Development, *Annual Meeting and Business Forum*, Istanbul 10-11th May 2013

13 Извор: Републички завод за статистику, доступно 24. 06. 2013. године.

14 Обрачун БДП-а за други квартал 2013. године, који је детаљнији и који се изводи на нижим нивоима агрегирања требао би да буде објављен у саопштењу *Квартални БДП у Републици Србији* 30. септембра 2013. године.

15 Извор: Републички завод за статистику, доступно 31. 07. 2013. године.

16 Број незапослених од јуна прошле године повећан је за 21. 657 особа. У јуну 2012. године Националној служби запошљавања (НСЗ) било је пријављено 754. 697 незапослених, а у јуну ове године евидентирано је 776. 354 особе. Подаци о броју незапослених су још суморнији ако се упореди број оних који, према статистици НСЗ, нису имали посао у априлу прошле и ове године. Наиме, у априлу прошле године биле су незапослене 736. 802 особе, а у априлу 2013. године незапослено је било 792. 999, односно 56. 086 особа више. (Извор: НСЗ, доступно 13. 07. 2013. године).

Међутим, стопа незапослености, према априлској Анкети о радној снази Републичког завода за статистику, износила је 24, 1 одсто, а број незапослених

регистрованих код Националне службе за запошљавање) нема посао (укупан број запослених у Србији је око 1, 8 милиона, од чега свега око 400. 000 ради у производним делатностима, а у јавном сектору око 530. 000), озбиљан проблем представљају млади који немају запослење.

Број незапослених младих у Србији у последња четири месеца порастао је за чак 10. 000 (током целе прошле године повећао се за 3. 000). Према подацима Националне службе за запошљавање, више од 217. 000 младих од 15 до 30 година чека на посао. Дакле, они чине трећину укупног броја незапослених у Србији.

Озбиљан проблем је и то што је сваки трећи радник у сивој зони. Уствари, трећина радника у Србији ради “на црно”. Стопа неформалне запослености¹⁷ се стално повећава. А

био је 708. 688, што је 1, 7 процентних поена више него у октобру прошле године. Стопа незапослености, према Анкети о радној снази, у априлу 2013. године у паду је од 1, 4 одсто у односу на април претходне године, када је износила 25, 5 процената, односно 736. 802 незапослена, док је стопа запослености повећана за два одсто. (Извор: РЗС, доступно 29. 06. 2013. године).

Стопа запослености, која представља проценат запослених у укупном становништву старом 15 и више година, у априлу 2013. године износила је 36, 3 одсто, што је мање за 0, 4 одсто у односу на октобар 2012. (Извор: РЗС, доступно 29. 06. 2013. године).

- 17 Стопа неформалне запослености, која представља проценат лица која раде “на црно” у укупном броју запослених, према Анкети о радној снази, у априлу 2013. године већа је за 1, 2 одсто него у априлу претходне године, и за 0, 3 процентна поена у односу на октобар 2012. године. Рад “на црно” обухвата запослене у нерегистрованој фирми, запослене у регистрованој фирми, али без формалног уговора о раду и без социјалног и пензионог осигурања, и неплаћене помажуће чланове домаћинства. (Извор: РЗС, доступно 29. 06. 2013. године).

Подаци о неформалној запослености у Анкети о радној снази разликују се од података Националне службе за запошљавање. На евиденцији НСЗ има много оних који раде “на црно”. У првих шест месеци ове године на биро се пријавило 236. 997 лица, и то 162. 362 особе са радним искуством и 74. 635 без радног искуства. У НСЗ објашњавају да се 89. 063 особе на биро пријавило због престанка радног односа, или због тога што су проглашени за технолошки вишак, или зато што им је истекао рад на одређено време, или јер им је престао ангажман на привременим и повременим пословима. Националној служби за запошљавање се пријавило 15. 949 особа након завршетка школовања, и 129. 949 људи из “стања неактивности” и то су особе које су биле пријављене на бироу, али једно време нису користиле услуге НСЗ, па су се поново пријавиле. У првих шест месеци 2013. године са евиденције Националне службе за запошљавање посао је пронашло 101. 836 особа. (Извор: НСЗ, доступно 13. 07. 2013. године).

обим сиве економије је за 10 до 15 одсто већи него у земљама региона. Процена је да, због повећања незапослености, више од 800. 000 људи ради у “сивој економији” и ствара 30 одсто БДП који не подлеже опорезивању. Штета за буџет се процењује на три-четири милијарде еура годишње, а годишњи обрт је и до десет милијарди еура.

Огромна незапосленост у земљи производи “армију” сиромашних. У Србији око 650. 000 људи живи испод границе или на самој граници сиромаштва, односно скоро сваки десети грађанин спада у категорију сиромашних. Са просечном платом од 388, 94 еура¹⁸ у јуну ове године, Србија је једна од четири најсиромашније државе Европе. Ово је разлог што Србија више не може да се врати на преткризни модел раста, заснован на високој потрошњи, ниској домаћој штедњи и малом извозу.

Сиромаштво ће наставити да се шири Србијом због раста цена основних животних потреба односно прехранбених производа. Храна је постала скупа за огроман део популације. Цена хране ће и даље расти. То ће утицати на инфлацију¹⁹. У прилог овој тврдњи иду и најновије пројекције међународних организација – које нису охрабрујуће.

Према програму *FAO* (Организација уједињених нација за храну и пољопривреду) и *OECD* (Организација за економску сарадњу и развој) светске цене хране ће у наредних десет година бити увећане између 10 и 40 одсто. Разлог томе је све већа тражња за храном и то што је упоредо са тим дошло до успоравања раста пољопривредне производње.

Као бумеранг ће се човечанству вратити недовољно улагање у пољопривреду. Нови технолошки процеси и веће улагање у информационо-комуникационе технологије (*ICT*) допринели су да се мање новца издваја за храну и улагање у њену производњу. Дошло је до запостављања пољопривреде у корист *ICT*.

18 Просечна нето зарада у јуну 2013. године је износила 44. 394 динара. (Извор: РЗС, доступно 31. 07. 2013). На дан 01. 08. 2013. године један еуро је вредео 114, 14 динара.

19 Инфлација је у јуну 2013. године у Србији износила један одсто, а у односу на исти месец прошле године достигла је 9, 8 одсто. У првих шест месеци ове године инфлација мерена растом потрошачких цена била је три одсто. (Извор: Републички завод за статистику, доступно 12. 07. 2013. године).

Светска економска криза и даље траје. Климатске промене су све израженије што директно утиче на принос. Да би цене хране остале на стабилном нивоу, субвенције морају да износе барем 10 одсто БДП-а. То тренутно није случај у Србији где су оне негде око четири одсто²⁰.

Србија је део света, па треба очекивати да ће главни инфлаторни чинилац у земљи све више расти, будући да домаће цене прате светске. У Србији има још један проблем везан за не важење закона понуде и тражње, јер овде нема конкуренције. Због тога се произвођачи понашају веома комотно. Томе доприноси и слабљење динара.²¹ Са опадањем вредности домаће валуте, односно слабљењем динара, произвођачи и продавци по правилу подижу цене. Међутим, производи скоро никада не појефтинијују када домаћа валута јача.

Да би ублажила прекомерну промену курса, НБС је морала доста пута интервенисати продајом девиза на девизном тржишту. Но, ни интервенције централне банке нису могле дати краткорочне резултате.

Динар је ослабио због лошег стања јавних финансија. Уз то, најавна смањења рејтинга земље од стране неких страних инвестиционих кућа и њихове негативне препоруке о улагању у динар створили су неповерење код страних инвеститора.

Када су почетком јуна 2013. године објављени званични подаци о катастрофалном стању у буџету Србије, разумљиво је било што су инвеститори због изгубљеног поверења у динар почели да излазе из српских вредносних папира и почну куповати еуре. Другим речима, за динаре које су уложили у ове папире кренули су да купују еуре. Тиме инвеститори себе штите, јер умањују ризик преласком из динара у еуро. Али, појачана тражња за еуром утицала је на курс и ослабила динар.

Психолошки фактор на девизном тржишту имао је велику улогу. Да се то више не би догодило, односно да би се

20 Извор: *Политика*, 10. 06. 2013. године.

21 У јуну 2013. године динар је номинално ослабио према еуру за 2, 2 одсто, а Народна банка Србије је интервенисала продајом девиза на међубанкарском девизном тржишту од 270 милиона еура како би ублажила прекомерне дневне осцилације курса. (Извор: Народна банка Србије, доступно 13. 07. 2013. године).

курс трајније стабилизовао потребно је добро дефинисати економску политику. Заправо, неопходне су конкретне мере у правцу смањења буџетског дефицита. (О овоме ће бити речи у тексту који следи.)

Напред поменути слабим макроекономским параметрима прикључује се и јавни дуг. Јавни дуг Србије јако брзо расте. Када се посматра пресек стања²² у било којем временском интервалу од децембра 2011. године до данас уочава се да је јавни дуг знатно изнад границе утврђене законом од 45 одсто БДП-а. Највећи ниво задуживања, мерено према учешћу у БДП-у, достигнут је крајем прошле године када је тај однос био 61, 5 одсто, а укупна задуженост државе је била 17, 6 милијарди еура. У априлу 2013. године уследило је смањење јавног дуга Србије и он је износио 19, 08 милијарди еура²³. До смањења је дошло јер се Србија у априлу раздужила првенствено захваљујући превременој отплати половине дуга према Лондонском клубу поверилаца у износу од 436 милиона долара. Али, одмах после тога јавни дуг је наставио да расте. На крају маја ове године државни дуг је износио 62 одсто БДП²⁴-а и у претходна три квартала, када је порастао за 3, 2 милијарде еура, имао је рекордан раст.

Јавни дуг Србије смањен је у јуну за 69, 3 милиона еура, и износио је 18, 9 милијарди еура²⁵. Учешће јавног дуга у бруто домаћем производу на крају јуна 2013. године износило је

22 На пример: јавни дуг на дан 31. 12. 2011. године износио је 48, 7 одсто БДП (или 14, 7 милијарди еура); 31. 12. 2012. био је 61, 5 одсто БДП (17, 6 милијарди еура); 31. 03. 2013. износио је 57, 7 одсто БДП (или 19, 39 милијарди еура); 30. 04. 2013. био је 56, 1 одсто БДП (19, 08 милијарди еура). (Извор: Министарство финансија и привреде, доступно 13. 05. 2013. године).

23 Извор: Министарство финансија и привреде, доступно 13. 05. 2013. године.

24 Оцене да је однос јавног дуга према БДП-у мањи од 62 одсто резултат су неисправних тумачења методологије и искључивања дуга локалне самоуправе. У Србији се учешће јавног дуга мери на погрешан начин који је различит од међународне методологије. Међународна методологија подразумева да се у обзир узме остварени БДП у претходна четири квадрата. У овом тренутку се рачунао БДП из првог квартала ове године и из последња три прошле године. Супротно томе домаћа методологија укључује у БДП и будући раст који не мора да се оствари. Рачуница Министарства финансија и привреде је изведена на основу пројекције за први квартал и наредна три. По овој методологији јавни дуг се пореди са већим, а не оствареним БДП-ом. У овом случају се, на пример, рачуна планирана инфлација која може али не мора да буде толика. Само на крају године се, по домаћој методологији, добија тачна слика и тада би требало да се домаћи и страни начин израчунавања по резултату поклапају.

25 Извор: Управа за јавни дуг, доступно 15. 06. 2013. године.

57, 4 одсто. До повећања учешћа јавног дуга у бруто домаћем производу у односу на мај, када је учешће износило 56, 3 одсто, резултат је слабљења домаће валуте у односу на еуро.

Србија је у првој половини године сервисирала обавезе²⁶ по основу јавног дуга у укупном износу од 2, 55 милијарди еура, од чега на име главнице 2, 2 милијарде еура²⁷. Како ће држава сервисирати своје обавезе убудуће доста је дискутабилно, јер нема склопљен аранжман са Међународним монетарним фондом (*IMF*).

Настави ли да расте досадашњим темпом јавни дуг на крају 2013. године могао би да достигне 65 одсто БДП-а. У сваком случају, чињеница је да је задуживање у блиској прошлости било превелико, а цена таквог задуживања скупо ће бити плаћена у годинама које долазе.

Генерално посматрајући, јавне финансије су у јако лошем стању. Томе доприноси и ова влада која претерано троши новац, па је поред осталог и то разлог што је буџетски дефицит огроман. Укупан дефицит свих нивоа државе, од општина до републике, у првих шест месеци 2013. године износио је 82, 7 милијарди динара²⁸, што је далеко више од планираног. Дефицит републичког буџета у јуну ове године био је најнижи од почетка године²⁹.

Од 2008. године до данас консолидовани финансијски резултат целе државе (мерено учешћем у БДП-у) је у константном паду³⁰. Напред презентирани макроекономски по-

26 Највеће раздужење током шест месеци 2013. године извршено је на домаћем финансијском тржишту, где је отплаћено 1, 6 милијарди еура дуга по основу доспелих вредносних папира, док су трошкови камата по основу доспелих државних вредносних папира на домаћем тржишту плаћени у износу од 214 милиона еура. (Извор: Управа за јавни дуг, доступно 15. 06. 2013. године).

27 Извор: Управа за јавни дуг, доступно 15. 06. 2013. године.

28 Извор: Министарство финансија и привреде, доступно 17. 07. 2013. године.

29 У јануару је буџетски дефицит био 6, 99 милијарди динара, у фебруару 28, 29 милијарди, а у марту 14, 54 милијарде динара. У априлу је забележен дефицит републичког буџета од 26, 1 милијарди динара, док је он у јуну био најнижи од почетка године, односно износио је 4, 3 милијарде динара. (Извор: Министарство финансија и привреде, доступно 17. 07. 2013. године).

30 На пример, консолидовани финансијски резултат целе државе у 2008. години је минус 2, 6 одсто БДП; 2009. је минус 4, 5 одсто БДП; 2010. је минус 4, 7 одсто БДП; 2011. је минус 5, 0 одсто БДП; 2012. је минус 6, 4 одсто БДП; 2013. (први квартал) је минус 5, 7 одсто БДП. (Извор: Министарство финансија и привреде, доступно 17. 07. 2013. године).

казатељи због свог негативног испољавања приморали су Владу републике Србије да уведе антикризне мере.

Антикризне мере Владе Републике Србије

Крајем 2012. године влада је усвојила Закон о буџету за 2013. годину, уз предвиђање да ће буџетски дефицит опати са 6, 2 одсто у 2012. години на 3, 5 процената у овој години. Поред тога, владини експерти су тада рекли да неће бити ребаланса буџета у 2013. години. Такве изјаве су биле веома неодговорне, будући да је земља и тада пролазила кроз рецесију, и било је јасно да су пројекције за ову годину нереалне. Али, вероватно је накнадно прорадила свест код ових економских стручњака, и одједанпут су постали свесни економске ситуације у којој се земља налази, па су ти исти владини експерти погазили своје обећање да неће бити ребаланса буџета и решили су да уведу антикризне мере и понуде ребаланс буџета за 2013. годину. Уствари, тада су предложене мере по жељи послодаваца, као и ребаланс буџета за ову годину.

Антикризне мере (видети *Табелу 1.*) и првобитни предлог ребаланса буџета за 2013. годину (видети *Табелу 2.*) били су следећи:

Табела 1. Антикризне мере Владе Републике Србије за 2013. годину

1.	Нема замрзавања плата и пензија.
2.	Планирана уштеда од 37 милијарди динара.
3.	Изједначавање плата приватног сектора и запослених у државним службама.
4.	Решење за 179 предузећа у реструктурирању.
5.	Оптимална запосленост у јавним предузећима.
6.	Лакше отпуштање нерадника.

Табела 2. Првобитни предлог ребаланса буџета за 2013. годину (у милијардама динара)

Ставке	Закон о буџету за 2013.	Ребаланс буџета 2013.	Разлика
Приходи	941, 6	849, 3	-92, 3
Расходи	1. 063, 5	1. 026, 3	-37, 1
Буџетски дефицит	-121, 9	-177, 0	-55, 2
Буџетски дефицит у % БДП	-3, 2	-4, 7	-1, 5**

** проценат

Извор: Министарство финансија и привреде, доступно 20. 06. 2013. године.

Међутим, овај предлог ребаланса буџета за 2013. годину доживео је измене приликом усвајања. Кориговани ребаланс буџета је усвојен као део свеобухватних економских реформи које ће се симултано спроводити. То подразумева стабилизацију државног буџета, реформу и унапређење пословне климе.

Скупштина Србије усвојила је 05. 07. 2013. године ребаланс буџета којим је мањак у републичком буџету за ову годину повећан за 56, 4 милијарде динара, па сада износи 178, 3 милијарде динара. Односно, ограничење буџетског дефицита сада износи 4, 7 одсто БДП-а. Ребалансом је предвиђено да укупни приходи буџета износе 873, 4 милијарде динара, што је за 92, 3 милијарде мање од првобитно планираних, а расходи ће износити 1. 051, 7 милијарди динара. Видети *Табелу 3.*

Табела 3. Ребаланс буџета (у милијардама динара)

Приходи	Расходи	Минус у каси
873, 4	1. 051, 7	178, 3 (4, 7 одсто БДП)

Извор: Министарство финансија и привреде, доступно 06. 07. 2013.

Државна каса би се пунила кроз: ПДВ (404 милијарде динара); Приход од акциза (217, 3 милијарде динара); Порез на доходак (48, 7 милијарди динара); Порез на добит предузећа (48, 1 милијарда динара); Остало (155, 3 милијарде динара).

Усвојене су измене Закона о буџетском систему, којима би се требале омогућити додатне уштеде и боља контрола тро-

шења новца кроз увођење централног регистра запослених у јавним службама. Ребалансом су предвиђене уштеде у министарствима у износу од 37 милијарди динара³¹.

Такође, план Владе Републике Србије о расту бруто домаћег производа од 2, 1 одсто само је поновио да неће бити замрзавања плата и пензија односно “оне ће расти минимално, за 0, 5 одсто у октобру ове и у априлу следеће године и за један одсто у октобру идуће године”³².

Колико је нови биланс између прихода и расхода у државној каси одржив показаће време.

Критички осврт на антикризне мере

Експерти у Министарству финансија и привреде убеђени су да ће њихов програм мера штедње смањити буџетски дефицит. Међутим, рачунато и са последњим мерама владе за смањење дефицита, минус у овогодишњем буџету уместо планираних 4, 7 одсто БДП-а (заједно са буџетима општина, градова и социјалних фондова) биће у минусу 5, 5 одсто БДП-а, односно вредности свега што се у 2013. години створи. Такође, прогнозе Светске банке о расту БДП у Србији су уздржане пошто је еурозона и даље у рецесији.

Ребаланс буџета само привремено одлаже економску катастрофу. Гледајући из садашње перспективе пуњење државног буџета није реално јер су приходи поново прецењени, а ни све предвиђене уштеде се неће остварити. Процена³³ је да би приходи републичког буџета били за око 15 милијарди динара мањи, док би расходи били за око 10 милијарди динара већи од предвиђених у ребалансу.

Немогуће је да држава до краја године инкасира чак 873, 4 милијарде динара.³⁴ Правећи своја очекивања влада-

31 А “једино министарство коме је повећан буџет је култура за око триста двадесет милиона динара и спорт који је остао са истим увећањем”. (Извор: Министарство финансија и привреде, доступно 06. 07. 2013. године).

32 Извор: Министарство финансија и привреде, доступно 06. 07. 2013. године.

33 Фискални савет такође сматра да су месечни приходи прецењени за бар 15 милијарди динара.

34 У првих пет месеци 2013. године у државну касу се слило 312 милијарди динара, што је у просеку 62 милијарде месечно. Ребалансом је до краја године предвиђена још 561 милијарда прихода или месечно чак 80 милијарди динара. (Извор: Министарство финансија и привреде, доступно 05. 07. 2013. године).

јућа коалиција првобитно је рачунала да ће министарства до краја године уштеде 40 милијарди динара. Занимљиво је то да ће према њиховој новој рачуници уштеде бити 37 милијарди динара, што је три милијарде мање од онога што је током преговора о мерама приказивано као неопходно. Иначе, уштеде министарстава и смањење субвенција једине су мере које ће влада моћи предузети одмах. Када се не би уштедело договорених 37 милијарди динара, буџетски дефицит не би био планираних 178, 3 милијарде динара, већ би премашио 200 милијарди динара. То значи да би (као што је већ напред речено) износио најмање 5, 5 одсто БДП-а.

Планирана штедња не може да компензује велики пад прихода. Нереално је очекивати да до краја 2013. године приходи буду у просеку 12 милијарди динара већи од досадашњег рекорда. Повећања прихода не може бити и због тога што је мањи промет робе³⁵ (мерено у сталним ценама), односно потрошња у малопродаји је опала, а привреда је оптерећена ригорозним порезима.

Вероватно су стручњаци у Министарству финансија и привреде рачунали на веће приходе због курса динара, инфлације, сезонских фактора и боље наплате. Али и са свим тим, они су приходе опет преувеличали.

Владини експерти су промовисали да ће спроводити ригорозну штедњу у јавном сектору, и озбиљно подстицање инвестиција у приватном сектору, као и изједначавање плата у приватном и јавном сектору. Осим тога, они су рекли да неће бити смањења, као ни замрзавања плата и пензија, па ће, како је раније најављено, октобарско повећање³⁶ износити 0, 5 одсто. Одлуке о повећању плата и пензија у 2013. години, уз ребаланс буџета, ће бити једине нове мере Владе Републике Србије. Оваква одлука владајуће коалиције сугерише да се она уз штедњу одлучила и за нову потрошњу. То се може протумачити и као припрема за ванредне изборе, уколико реконструкција владе не успе.

35 Промет робе у трговини на мало у јуну 2013, у односу на јун прошле године, већи је у текућим ценама за 1, 2 одсто, а у сталним ценама је мањи за 6, 1 одсто. (Извор: Републички завод за статистику, доступно 31. 07. 2013. године).

36 То значи да ће у октобру ове године пензије у просеку порасти за 125 динара, а плате у јавном сектору око 230 динара.

Влада је припремила мере које се могу подвести под структурне. Реч је о решавању статуса предузећа у реструктурирању до краја средине следеће године, као и план приватизације неких јавних предузећа. Заправо, планирано је и да се држава повуче из појединих јавних предузећа, али и да се доведе до краја процес реструктурирања, као што је већ речено, у 179 предузећа, због чега држава годишње губи око 750 милиона еура. Међутим, одлука која неће у кратком року дати резултате јесте приватизација дела јавних предузећа, као и издавање под закуп Аеродрома “*Nikola Tesla*”. Проблем је и то што у предузећима у реструктурирању је запослено око 60. 000 људи, а многи од њих ће остати без посла, јер већина предузећа неће наћи стратешког партнера, па ће она морати отићи у стечај.

Треба рачунати и на то да ће се повећати број незапослених због најављених измена Закона о раду, којим ће државни службеници који не раде добро свој посао моћи лакше да добијају отказе. Било би добро када би држава до краја 2013. године заиста припремила план оптимизације броја запослених у државној управи. Такође би било похвално када би се направио централни регистар запослених у јавном сектору, затим сузбила пореска недисциплина, и поспешиле инвестиције.

Па ипак, стварност потврђује да инвестиција у Србији нема у довољном обиму. Смањење јавних инвестиција, којих је недовољно, угрозиће будући економски раст. Дакле, инвестиција нема, а од њих се истовремено очекује да унапреде саобраћајну, енергетску и другу инфраструктуру, која је иначе лоша.

Сада је сасвим сигурно да страна улагања неће поправити економску слику ни у овој години. Од почетка 2013. године до априла исте, странци су уложили само 210 милиона еура. Прижељкивале³⁷ су се ове године две милијарде еура страних улагања, што је тотално нереално будући да је прошле године у земљу ушло само 210 милиона еура страних директних инвестиција. Видети *Табелу 4*.

37 Прошле године су челници најављивали милијарде улагања које ће стићи с новом влашћу.

Табела 4. Страна директна улагања (у милијардама еура)

Годи-на	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.*
Износ	1. 162	3. 242	1. 448	1. 590	1. 304	830	1. 798	210	210

* закључно са априлом 2013. године.

Извор: Народна банка Србије, доступно 12. 07. 2013. године.

Инвеститоре одбијају лоши макроекономски показатељи Србије. Пре свега, одбија их раст цена на мало који је прошле године био преко десет одсто, што је било највише у Европи. И БДП је опао, а то говори да је привреда на силазној путањи.

Нова клопка у коју Србија упада су задуживање и растуће камате. Због већег мањка у државној каси, Србија ће морати и даље додатно да се задужује, што код других држава, што на међународном тржишту на коме је задуживање скупље. Пошто се држава све више задужује и све више новца троши на камате, Србија се сада налази у зони растућих камата.

Почетни трошак јавног дуга за државу у 2013. години била је главница дуга од 3, 5 милијарди еура и 800 милиона еура за камату. На главницу доспева све већа камата. Србија ће у 2014. години за камате на спољне кредите морати да издвоји милијарду еура, и практично ће “истопити” све уштеде које се са тешкоћом направе на другим расходима. У 2014. години стартни трошак за државу ће бити 4, 5 милијарде еура за главницу и камату - због чега ће да упадне у клопку све већег задуживања за враћање приспелих камата.

Озбиљни проблеми ће настати када минус у државној каси не буде могао да се покрије, па ће се прибећи отпуштању радника што ће повећати већ високу незапосленост, и држава ће опет морати да се додатно задужује. Потврда за ову тврдњу је смањење продатих трезорских записа крајем маја и почетком јуна ове године, нагло погоршање премије на ризик, повећање камата на дуг Србије.

Највише забрињава растући јавни дуг због чега би земља могла да улети у дубоку дужничку кризу. Кад наступи криза јавног дуга за земљу тада наступа криза девизне ликвидности, а то значи да се инвеститори плаше да улете у клопку и да не могу да извуку свој новац. Улагањима се не може управљати.

Инвеститорима је за улагања у Србију важно да она има аранжман са Међународним монетарним фондом. Без таквог једног аранжмана тешко може да се избегне снажан раст каматних стопа на задуживање Србије и улетање у вр-тлог кризе. Инвестициона клима у Србији није поправљена и то је проблем. Па ипак, Србија у овој години неће склопити аранжман са *IMF*-ом. Појединци на власти упорно понављају да Србији не треба аранжман због пара, већ због угледа код инвеститора. Али, чини се да ни ова међународна финансијска институција за сада није заинтересован за Србију.

Са становишта привреде, и дугорочних интереса грађана, боље је да се кроз смањење плата и пензија умањи текућа потрошња, него да држава иде на смањење инвестиција за инфраструктуру, или смањење издатака за здравство, образовање, науку. Смањење јавних инвестиција било би погубно за привреду и грађане како у кратком тако и у дугом року, док би смањење текућих набавки имало одређен негативан утицај на привреду у кратком року.

Структура уштеда није добра са становишта утицаја на привредни раст, односно она нема утицаја на привредни раст који је основна претпоставка отварања нових радних места, а такође она није ни правична. Није правична јер се штеди на јавним инвестицијама које утичу на повећање запослености, а не на оним натпросечним платама и пензијама.

Највећа замерка владином пакету антикризних мера јесте недостатак плана за реформу пензионог система. Иако је влада била обавезна да почне ову реформу у 2013. години, реформа пензијског система је избрисана са листе планираних реформи. То је велика грешка.

Препоруке – како даље

Промене у јавним предузећима јако су важне за економски опоравак земље, јер ће се само тако смањити високи губици оних предузећа (који данас представљају велико оптерећење за Србију), а са друге стране смањиће се директне субвенције из буџета које иду за та предузећа, као и за предузећа у реструктурирању. Данас је економски неодрживо да субвенције за јавна предузећа трају тако дуго, и постају неиздржљиво оптерећење за буџет.

Стабилизација стања у буџету, односно довођење државних расхода на одрживи ниво мора да буде приоритет владе, у веома кратком року, како би се спречила криза ликвидности односно потенцијални банкрот државе.

Важно је пронаћи заинтересоване стратешке партнере за предузећа која су у реструктурирању. Али, без двоумљења сва она предузећа која немају тржишну перспективу морају да иду у стечај.

Нажалост, власт у земљи још увек нема стратегију шта да ради с јавним предузећима, и јако је мала вероватноћа да ће је скоро направити. Још се нису појавиле политичке елите које би могле нешто да мењају у јавним предузећима. Држава преко ових предузећа води социјалну политику. Јавна предузећа су у рукама партијских кадрова који су их добили на поклон као изборни плен странака.

Одговор на питање - зашто је Србија економски овде где јесте, и ко је крив за то – једноставан је. Приватизацију су извршили људи без морала. Људи из криминогене зоне, који су 90-тих година пљачком стварали богатство, грчевито су се борили да то богатство задрже, а да народ осиромаше. Богатство је појединцима дало моћ да се уздигну изнад обичног народа, и загосподаре земљом. Доћи ће време када сиромашни и обични поштени грађани то више неће моћи поднети. Пљачком стечено богатство мораће да се врати народу.

У томе и лежи кључ проблема. Наиме, сукобљавају се два интереса око јавних предузећа. Један интерес кочи развој, јер се јавна предузећа не испуштају из руку партијских кадрова и она служе искључиво за промоцију партија, а други интерес јесте економски и он има за циљ да смањи губитке и да та јавна предузећа преведе у организације са позитивним пословањем.

Који ће интерес сада победити зависи од владајуће елите у Србији. Ако се са процесуирањем појединаца и криминогених група, који су довели Србију на ивицу економске пропасти, не крене што пре и ако се тај процес не доведе до краја (а за сада постоје назнаке да неће) државу чекају тешка времена.

Економски циљеви морају да добију примат. Политичари већ једном морају да схвате да су на дужи рок високи губици јавних предузећа економски неодрживи. Креирање

економске политике, нарочито у околностима изузетно лоших макроекономских показатеља у Србији, бременито је тешкоћама. Али, фискална консолидација је неопходна. Мора се пронаћи та фина граница између штедње, која треба да омогући фискалну консолидацију и улагања која треба да обезбеде отварање нових радних места и привредни развој. Разуме се, економске власти у Србији имају веома сужен маневарски простор, због изузетно лоше привредне ситуације у земљи, па ће бити принуђене да примењују и непопуларне мере штедње како би пазиле да се макроекономска и фискална стабилност драстично не наруше. За то ће бити потребно пронаћи средства за развој.

Није решење само у штедњи, јер се тада смањује тражња. Кључно је да држава крене у бољу наплату пореза. Мора да се повећава приходна страна буџета. То се мора спроводити бољом контролом царинске службе, сузбијањем црног тржишта, ригорозном контролом јавних набавки и реформом јавног сектора.

Држава мора да се окрене бољој наплати пореза и смањењу сиве економије. Процењује се да је због урушеног пореског система скоро 30 одсто БДП заробљено у сивој зони, а то је око девет милијарди еура. Ту се ради о губитку пореских прихода од 1, 8 милијарди еура годишње. Пореске стопе могле би бити ниже тек када се уведе ред при наплати пореза.

Изузетно важан услов за повећање економског раста и запослености је смањивање пореза на плате запослених и уложени капитал, уз веће опорезивање прихода и имовине, која није у функцији производње или основних животних потреба.

Годинама се дозвољавало да неки људи буду изнад закона и не плаћају порезе. Таква пракса се мора променити. Тржишна економија може ефикасно да функционише искључиво ако постоји пореска дисциплина и ако једнака правила важе за све грађане ове земље. Другим речима, једнака правила морају да важе и за спортисте, и за певаче, као и за све друге грађане.

Такође, мора се престати са праксом додељивања националних пензија, како коме падне на памет. Националне пензије у “енормном броју” нису занемарљива ставка у буџету и оне су оптерећење за ово друштво.

Фокус економске политике мора се са макроекономије пребацити на микроэкономију, односно мора се фокусирати на најпродуктивнији део друштва који ствара вредност. Ту је улога државе веома битна, јер мора да помогне деловима привреде који испољавају извозне могућности. Извознички сектор мора да буде покретач развоја.

Исто тако, потребно је зауставити пад запослености и привредне активности и смањити општу великвидност, јавни дуг и дефицит и започети са мерама штедње, првенствено, на страни државе. Државна администрација мора да буде продуктивнија, и да се смањи број запослених у државном сектору. То су непопуларне мере, које морају да се спроводе.

Републичка администрација броји више од 28. 000 људи, што је већи бирократски апарат него што је некада имала СФРЈ. У локалној администрацији је запослено 41. 500, у полицији 48. 000, у војсци 37. 000, а у јавном сектору (здравство, образовање, правосуђе...) има 530. 000 запослених.³⁸

Министарства, као и јавна предузећа, запошљавају кадрове не по стручности него по партијској припадности. Зато је важно имати снаге и воље и у министарствима знатно смањити број чиновника. Такође ће влада морати много озбиљније да приступи питању контроле раста плата у јавном сектору. Социјална политика се мора прилагодити економским могућностима земље.

Кључни проблеми морају се истински решавати. Држава мора да дефинише своје приоритетне циљеве и општи интерес у неким виталним привредним гранама, као што су електропривреда, железница, водопривреда и слично. Држава мора јасно да дефинише начин приватизације преосталих јавних предузећа. Дакле, потребно је решавати проблеме: предузећа у реструктурирању, реформисати државни апарат, успоставити знатно већу финансијску дисциплину и контролу буџетских расхода и отпочети најављени процес реиндустријализације.

Реиндустријализација је битна не само због већег запошљавања већ и због стварања услова за одрживи привредни раст земље. Тај процес је стратешки и он ће захтевати дуг временски период реализације. Процес реиндустријализаци-

38 Извор: *Полтика*, 06. 06. 2013. године.

је је потребно ускладити са потребама и захтевима тржишта, новим привредним гранама са јаким потенцијалом, као што је на пример информационо-технолошка (IT) индустрија.

Нови концепт развоја земље у први план треба да стави производњу добара конкурентних на страном тржишту, смањење јавне потрошње и повећање инвестиција. Србији су потребни снажна фискална прилагођавања и корените структурне реформе.

Препорука креаторима економске политике своди се на следеће. Смањење фискалног дефицита; спровођење реформи које би гарантовале смањење дефицита у наредном раздобљу; повећање ниже стопе ПДВ; укидање разних олакшица код пореза на добит; смањивање или заустављање субвенција губиташима у привреди; замрзавање пензија и плата; смањење броја запослених у јавном сектору; реформу пензијског система, здравственог и образовног.

Закључак

Присутна су два супротна мишљења око улоге државе у стимулисању привреде. По једном мишљењу смањење буџетског дефицита је лоше, јер ће то смањити БДП и повећати број незапослених. По том мишљењу једини излаз налази се у државном стимулисању привреде. Држава треба трошити новац, којег заправо и нема, на ствари које јој не требају. Наводно, то ће створити нова радна места и подићи БДП. Међутим, све што се добија на тај начин јесте трансферисање новца из приватног у јавни сектор. Могуће је да се на овај начин накратко успе отворити више радних места у државном сектору и подигне БДП, али не може се рећи да је то заиста стварни економски опоравак. У историји није познато да је неко друштво просперирало пребацујући новац пореских обвезника у руке бирократа и политичара.

Друго мишљење, које заступају неки економисти, потпуно се разликује од претходног. Наиме, они заговарају финансијску дисциплину и смањење буџетског дефицита. Овакво мишљење базира се на томе да би буџетски мањак требало смањити подизањем пореза. Логика је математички одржива и најлакше ју је спровести. Поента је у томе да држава узме више од народа, па се мање треба задуживати. То

искуство је добро познато. Али, све док са дизањем пореза нема истовременог смањивања расипничког понашања државе (какво је на делу у Србији), овакав процес не може да функционише. Управо због тога што све више новца грађана и компанија контролишу политичари.

Суштина првог и другог мишљења своди се на исто. Заправо, заговорници мишљења везаног за државно стимулисање привреде кроз повећање буџетског дефицита, као и заговорници смањења буџетског дефицита, би да пљачкају народ.

Све док државни политичари не престану да манипулишу са новцем грађана – привредног опоравка не може бити. Истински опоравак је могућ једино “акумулирањем капиталних добара кроз штедњу грађана”. Једино су грађани ти који могу самостално своју штедњу уложити по сопственој жељи у послове који стварају радна места, или стварне производе и услуге. Тако они обезбеђују стварну зараду. Но, да би њихова зарада и штедња могла акумулирати капитална добра држава је не би смела узимати или боље рећи отимати од грађана, већ мора смањивати порезе на зараде.

Разуме се, ово не одговара политичарима будући да се државни политички моћници не желе одрећи улоге контролора новца грађана. Они кроз овакво понашање имају контролу над целом ситуацијом, јер што су грађани финансијски независнији то су мање зависни од државе – а то политичарима не одговара.

Генерално посматрајући, политичари не би смели да се мешају у економску политику земље. Већу одговорност за економско и социјално стање у Србији морали би да сnose владини економски експерти, јер одуговлаче са преласком на нови модел развоја.

Србији је потребан нови концепт развоја, јер је привреда Србије веома слаба, а њен опоравак ће бити тежак и неуједначен. Нови концепт развоја у први план треба да стави производњу размењивих добара конкурентних на страним тржиштима, смањење јавне потрошње и повећање инвестиција. Држава мора у буџетским расходима повећати удео капиталних инвестиција. Потребне су знатне иностране инвестиције, пре свега у секторима енергетике, телекомуникација, пољопривреде, грађевинарства и инфраструктуре. Ве-

ће инвестиције, брже отварање нових производних погона и радних места, јачање извоза и смањење трошкова државе требало би да буду основа новог модела развоја. За излазак из кризе потребно је да Србија има стални раст пољопривредне и индустријске производње и пад незапослености, и да са привредни раст устали на вишем нивоу у будућности.

Гледајући из садашње перспективе владини експерти немају снаге да привреду земље усмере ка узлазној путањи. Стога се држава налази пред великим искушењима. Ако се најважнији економски задаци не остваре, а они су оштро смањење буџетског дефицита и заустављање раста јавног дуга, уследиће банкрот државе. Понуђене антикризне мере владе само привремено одлажу проблеме, али Србију гурају у клопку економске катастрофе.

Политичари немају никакву моћ промене економског стања у наредном раздобљу. Они ништа не могу поправити јер немају новац, а не могу га зарадити. Политичари као мађионичари само управљају колективним емоцијама друштва. Јер да није тако отворено би рекли да је држава пред банкротом. Покушај да се нађе одговор на питање: која је разлика између државног банкрота и сталног буџетског мањка – једноставан је. Првим се отворено признаје народу да је државна благајна пукла, а другим ту чињеницу владини експерти прикривају сталним новим задужењем и продајом имовине. Али докле? Одговор је опет познат – до нових избора! Народу треба “игара” да би се замаглила економска катастрофа.

Литература

- АПР, (2013), *Годишњи финансијски извештај за 2012. годину*, Агенција за привредне регистре, Београд.
- EBRD, (2013), *The European Bank for Reconstruction and Development, Annual Meeting and Business Forum*, Istambul 10-11th May 2013.
- FAO, (2013), *FAO Statistical Yearbook 2013*, The foremost collection of statistical data on world food and agriculture.
- FAO, (2013), *Report: The State of Food and Agriculture 2013*, FAO Council 147th Session Rome, 24 June 2013.

- Грк Снежана, (2012), “Друштвени ефекти изопачености модерне економије”, *Српска политичка мисао*, бр. 2/2012, Институт за политичке студије, Београд.
- Грк Снежана, (2012), “Србија тоне у економско и друштвено безнађе”, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2012, Институт за политичке студије, Београд.
- Грк Снежана, (2011), “Србија – у потрази за смислом будућности”, *Српска политичка мисао*, бр. 3/2011, Институт за политичке студије, Београд.
- Grk Snežana, (2012), “Serbia – so close, yet so far away from Europe”, *Megatrend Review*, The international review of applied economics, Vol. 9(1)2012, Megatrend University, Belgrade.
- IMF, (2012), *The International Monetary Fund and Europe, Reforming the Economic System*, Press Conference – Global Financial Stability Report (GFSR) Main Chapters, October, 2012.
- Joseph E. Stiglitz, (2012), *The Price of Inequality - How Today's Dividend Society Endangers Our Future*, Columbia University.
- Kardum Željko, (2013), “Prodaju ceste koje ste vi platili i još vas zadužuju”, *Globus*, 12. jul 2013, Croatia.
- Министарство финансија и привреде Владе Републике Србије, (2013), *Фискална стратегија за 2013. годину са пројекцијама за 2014. и 2015. годину*, Београд.
- OECD, (2013), *Renewables Information 2013*, The Organisation for Economic Co-operation and Development Publishing, 26 Jul 2013.
- The World Bank, (2013), *Food Price Watch, July 2013: Prices Continue to Drop, But Food Subsidies a Concern*, Latest issue: July 2013, N° 14, Volume 4.

<http://www.english4today.com>

<http://www.fiskalnisavet.rs>

<http://www.imf.org>

http://www.mfin.gov.rs/pages/news.php?&id=7&change_lang=1s

<http://www.nbs.rs/internet/latinica/80/index.html>

<http://www.oecd.org/sti/ict/broadband>

<http://data.worldbank.org/topic/financial-sector>

<http://www.webrzs.stat.gov.rs/WebSite/>

Snezana Grk

*SERBIA IN THE PITFALL OF AN ECONOMIC
CATASTROPHE*

Resume

The illusion of reality goes on. The focus of interest is the moral dilemma between saving and the care for the impoverished individual. The intention of the ministries to save more than one percent of the gross domestic product (GDP) by the end of the year is well-intended, but the bad news is that savings are to be made on investments without which there will be neither new jobs nor the rise in citizen standard.

It is a matter of honour to try to get answers to the questions: Why is Serbia economically standing where it is now? Who is to blame? How to move on?

Privatisation has been carried out by people with no morals. People from the criminal areas, who made their fortune by plunder in the 90s, have been feverishly trying to hold on to their wealth, and leave the rest of the people poor. Wealth has enabled individuals the power to rise above ordinary people and impose their rule over the country. The time will come when the poor and common decent citizens will not be able to stand it any longer. Wealth gained by plunder will have to be returned to the people.

The previous government has brought the country to the verge of an economic abyss, and the new one will push it down the cliff. The only question that remains is how deep and fast will Serbia sink. It is also a matter of the endurance threshold of the population of this country. The experiment conducted by the current officials by introducing new anti-crisis measures is a human endurance test. It is to be expected that those who have made their fortune in the past times will leave this territory or will take on an important role on the economic and political scene in Serbia, and those who haven't made it (were unemployed or did not hold a privileged position of power) will be up to their ears in economic problems.

The state of the Serbian economy is critical. Serbia has not come out of the recession yet. Unemployment, the fall in standard, the rise of the black market, grey economy and an empty state treasury are the hallmarks of the Serbian economy. Public finances are in a very poor state, and the budget deficit is much higher than originally planned. In order to avoid the public debt crisis, amends had to be made to the balance several times, and it is highly possible they will have to be made once more by the end of 2013.

The stories told by Serbian experts on the early London Club debt repayment are only bragging around in order to obscure the reality. The debt has been paid off owing to a new loan by the state. The state has made an early repayment of a several million Euros of debt, and at the same time it has borrowed more than a billion Euros. The state of the budget shows the degree of bad depth Serbia is in. This picture cannot be painted in bright colours, as the state economy is declining. The key lies in the recovery of the economy.

By analysing the Republic of Serbia Government anti-crisis measures, the conclusion that can be arrived at is that completely wrong moves are being made. They have forecast up to a 30 percent higher revenue by the budget amendments, which is completely unrealistic. Namely, the budget revision overestimates the expected revenues. This year's budget deficit will be 5.5 percent of the GDP, although the revision expects a deficit in the treasury of 4.7 percent of the GDP.

It should not be forgotten that there have been previous attempts at saving in the same ways as proposed by the ruling group with no results. There should be a more serious analysis on how to increase the earning side of the budget, having in mind that about 40 percent of the Serbian economy lies in the grey zone.

The question is whether the country is capable of persevering on the proposed anti-crisis measures at all. The answer is – it is not. Here is the answer why.

Firstly. The proposed measures are not serious reform measures. The weakness of the proposed measures can be seen in the fact that they do not contain the true reform needs of the public sector. This comes as a consequence of the fact that there is no readiness on the part of the ruling coalition to energetically and consistently go for deeper and more thorough reforms of the

public sector. The reforms of the pension, educational and health-care systems, as well the improvement of the efficiency of public investments and subventions, can no longer be delayed. What is needed short-term are monetary and fiscal incentives in order to prevent a massive financial crash of enterprises and banks, that would further move into public finances and deepen the recession even more.

Secondly. The savings on the expenditure side of the budget and the cut in the transfer to the local communities will lower consumption. This will decrease economic activity, increase unemployment rate and significantly lower the consumption tax revenue. Unloading of the economy and improving business operations conditions were not even mentioned in the government's measures.

Thirdly. Budgetary revenues are going down, i. e. the budget deficit is much higher than planned and the number of the unemployed is on the rise. Only a more efficient economy, a more efficient collection of tax revenues and a campaign against the black market and grey economy can improve budgetary revenues short-term. It is necessary to increase the number of the income-earning employed individuals, thereby filling the budget by means of taxes. It is quite obvious that tax collection from the rich has failed, meaning there will be no planned savings achieved by this means.

Fourthly. The rise in public debt cannot be stopped by the proposed set of measures. The public debt will continue to rise and it will be necessary for Serbia to have the same or approximately the same savings in 2014 and 2015 as it had in 2013.

The country is facing great ordeals. Unless the most important economic objectives are achieved, these being a sharp decrease of the budget deficit and stopping the rise in public debt, state bankruptcy will ensue. The anti-crisis measures offered will only temporarily delay problems, but are pushing Serbia into the pitfall of an economic catastrophe.

The politicians have no power to change the economic state in the forthcoming period. They cannot improve anything as they do not have the money, and they cannot earn it. Politicians like magicians only rule the collective emotions of the society. Should it not be the case, they would openly say that the country is facing bankruptcy. An attempt to find the answer to the question of

what is the difference between a state bankruptcy and a constant budget deficit is a simple one. The former is openly admitting to the people that the state treasury has gone bust, and by the latter this fact is concealed by the government experts constantly taking on new loans and selling assets. But for how long? The answer is clear once again – till the new elections! People need »the games« so the economic catastrophe can be obscured.

Key words: public finances, constant budget deficit, the Republic of Serbia Government anti-crisis measures, critical review, recommendations, fiscal adjustments, structural reforms, state bankruptcy, political weakness, pitfall of an economic catastrophe.

Овај рад је примљен 15. октобра 2013. године а прихваћен за штампу на састанку редакције 17. децембра 2013. године.